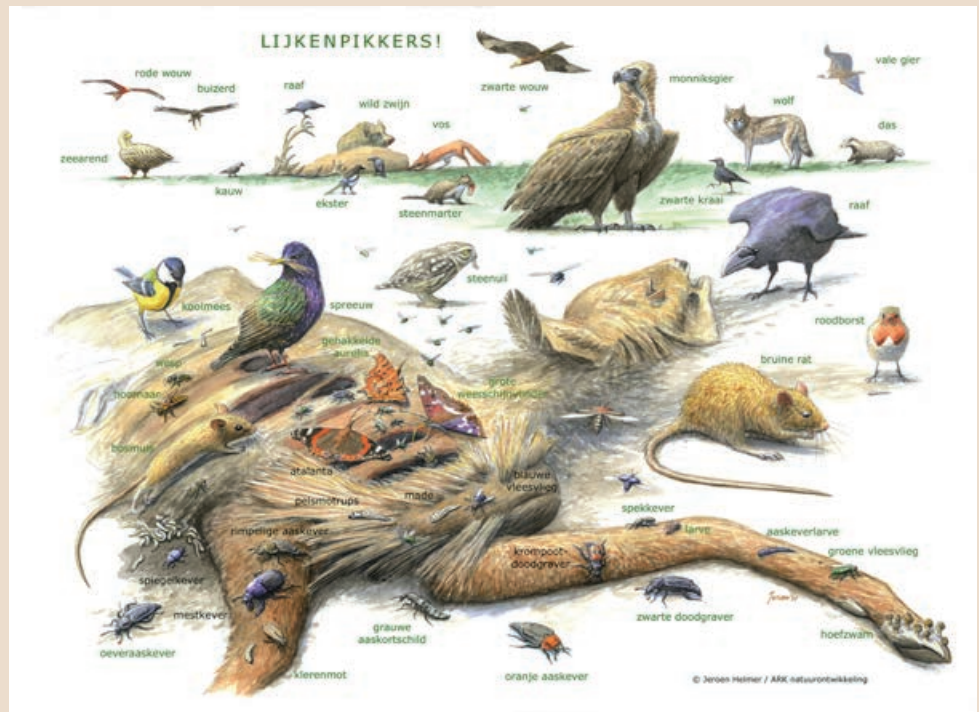

Dood doet Leven in het Kempen~Broek

Ruimte voor (grote) aaseters

De helft van alle soorten op aarde is betrokken bij de afbraak van dode planten en dieren. Sinds er weer dood hout in de natuur blijft liggen, gaat het beter met de soorten die daarvan leven. Organismen die leven van grote dode dieren hebben het in onze contreien echter nog steeds moeilijk. Er zijn maar weinig natuurgebieden waar grote kadavers (mogen) blijven liggen. Het project 'Ruimte voor (grote) aaseters' wil daar verandering in brengen. Het Kempen~Broek is één van de voorbeeldgebieden. Het grote publiek heeft hier de mogelijkheid om de aasetergemeenschap te observeren.

FIGUUR 1

Zoekplaat kadaverfauna met profiteurs van dode dieren (tekening: Jeroen Helmer).

Kadaverfauna

Aan ieder leven komt een einde en in de natuur is dat einde het begin van nieuw leven. De zoekplaat kadaverfauna [figuur 1] geeft dit in één oogopslag weer. Vlees, botten, haren, hoeven, alsmede darm- en maaginhoud zijn waardevol. Op de voorgrond bevinden zich kevers en vliegen, waarvan de larven (maden) afhankelijk zijn van kadavers. Deze larven zijn op hun beurt het voedsel van vogels. Vogels gebruiken de kadavers niet alleen als voeding, maar ook de haren ervan als nestmateriaal. Hoornaars, vlinders en wespen nuttigen het mineraalrijke vocht en muizen knagen aan de botten.

Op de achtergrond van de plaat staan enkele spectaculaire soorten die profijt hebben van grote dode dieren in de natuur, zoals de Raaf (*Corvus corax*) en de Zwarte wouw (*Milvus migrans*). Beide zijn in Nederland (zeer) zeldzame broedvogels. Vale gier (*Gyps fulvus*) en Monniksgier (*Aegypius monachus*) laten zich af en toe zien in Nederland, maar vinden hier nu moeizaam voedsel.

Roofdieren, waaronder de Wolf (*Canis lupus*), zijn niet alleen aaseters, maar zorgen ook voor een constante aanvoer van dode dieren en zijn daarom van grote betekenis voor gespecialiseerde aaseters (LINNARTZ, 2005).

Voorbeeldgebieden

Door het groeiende besef dat (grote) dode dieren in natuurlijke ecosystemen belangrijk zijn ontstaan initiatieven om kadavers van verkeersslachtoffers neer te leggen in de natuur en ecologisch onderzoek bij het kadaver uit te voeren. In België en Nederland gebeurt dit onder de naam "Dood doet Leven" (RAES, 2012). In Duitsland onder de noemer 'Project Necros' (GU & KRAWCZYNSKI, 2012). In het GrensPark Kempen~Broek werken diverse organisaties samen aan grootschalig herstel van de natuur. Ook de rol van dode dieren wordt daarbij niet vergeten. Aangereden Reeën (*Capreolus*

FIGUUR 2

Vale gier (*Gyps fulvus*) begint aan zijn maaltijd, een dode reebok. Plaats van handeling: Kalksteengroevegroeve in de Sint Pietersberg bij Haccourt ten zuiden van Maastricht (fotoval: Bart Beekers & René Janssen).

capreolus) en Wilde zwijnen (*Sus scrofa*) worden hier teruggebracht in de natuur. Fotovallen registreren de aaseters die erop af komen (vogels en zoogdieren). In de periode september 2011 tot begin september 2013 werden in totaal 20 kadavers van Reen, twee kadavers van Wilde zwijnen, een kadaver van Damhert (*Dama dama*), een kadaver van Edelhert (*Cervus elaphus*) en diverse kadavers van kleinere dieren zoals Das (*Meles meles*) en Steenmarter (*Martes foina*) in het Kempen ~Broek neergelegd. Uit de geanalyseerde beelden (tot eind mei 2012) komt naar voren dat de Buizerd (*Buteo buteo*) en Vos (*Vulpes vulpes*) regelmatige bezoekers zijn met respectievelijk 75% en 20%, aangevuld met Bunzing (*Mustela putorius*), Steenmarter, Zwarte kraai (*Corvus corone*) en Ekster (*Pica pica*). Interessant is de waarneming van een Egel (*Erinaceus europaeus*) foeragerend op vliegenmaden bij een dode Steenmarter. De gemiddelde lichttijd (tijd

FIGUUR 3

Buizerds (*Buteo buteo*) laten zich geregeld zien op kadavers in het Stramprooierbroek (foto: Erwin Christis).

waarin een vers kadaver werd afgebroken tot bot en huid) bedroeg 45 dagen met uitschieters tot 108 dagen in het Wijffelterbroek. Ter vergelijking: in een gebied waar Wilde zwijnen voorkomen (Melickerheide) was een reekadaver in tien dagen verdwenen. Zeldzame aaseters waaronder Raaf en Zwarte wouw zijn nog niet waargenomen op deze voorbeeldlocaties (BOS & LELIVELD, 2012; BOS *et al.*, 2012; eigen waarnemingen). Wel werd er tot twee keer toe tijdens de voorjaarstrek op 30 april 2012 en op 22 februari 2013 een Rode wouw (*Milvus milvus*) gesignaleerd die opvloog van een kadaverlocatie in het aangrenzende Stramprooierbroek (mededeling J. Keyers).

Buiten het Kempen~Broek werden andere bijzondere waarnemingen gedaan. In de zomer van 2012 hield zich een Vale gier op in twee mergelgroeves in de Sint Pietersberg, zowel in Nederland als in België (zie waarneming.nl en waarnemingen.be). Tijdens zijn verblijf verorberde deze Vale gier een kadaver van een Ree en een kadaver van een Wild zwijn (*Sus scrofa*) die speciaal voor de vogel waren neergelegd, waarna hij weer vertrok (BOS *et al.*, 2012). In het grensgebied met de Voerstreek registreerde een cameraval van Natuurmonumenten in het voorjaar van 2013 een Wilde Kat (*Felis silvestris*), die meerdere malen een reekarkas bezocht.

Gewenste verandering

Zelfs in onze grote natuurgebieden, zoals nationale parken, liggen amper grote kadavers. Deels is dit toe te schrijven aan de beperkte aanwezigheid van grote herbivoren (wild of half-wild). Bovendien worden deze (half)wilde grote grazers veelal door mensen geoogst (jacht en slacht). Anders dan grote roofdieren laten mensen niet of nauwelijks aasresten achter. Voorts worden halfwilde grote grazers die wel een natuurlijke dood sterven (verplicht) opgehaald voor destructie. Ook wilde grazers die ten prooi vallen aan het verkeer gaan meestal naar een destructiebedrijf. Deze verkeersslachtoffers brengt het project 'Ruimte voor (grote) aaseters' nu terug in de Limburgse natuur. Dit is slechts een eerste stap naar verandering. Uitbreiding van het aanbod aan aas is ook mogelijk door

afspraken te maken met wildbeheerders dat een percentage van het afschot in de natuur blijft liggen. Punt van aandacht hierbij is het gebruik van loodvrije patronen om vergiftiging bij aaseters te voorkomen (BOS *et al.*, 2012; COLLIN *et al.*, 2013). Ook andere mogelijkheden voor meer aas (-eters) in de natuur worden thans verkend, met als uiteindelijk doel: het proces van natuurlijke afbraak van grote dode dieren verankeren in het hedendaagse natuurbeheer en natuurbeleid (PIEK, 2005).

Bart Beekers, e-mail: bart.beekers@ark.eu

Leo Linnartz, e-mail: leo.linnartz@ark.eu

Literatuur

- BOS, N. & K. LELIVELD, 2012. Kadavers in de Nederlandse natuur. Onderzoek naar het belang van kadavers voor potentieel aasetende vogels en zoogdieren in de Limburgse voorbeeldgebieden van het project Dood doet leven. Afstudeerrapport Wildlifemanagement. Hogeschool Van Hall Larenstein, Leeuwarden.
- BOS, N., K. LELIVELD, B. BEEKERS & H. MEERTENS, 2012. Aandacht voor kadavers in de natuur. Zoogdier 24 (1):1-4.
- COLLIN, E.O. & B. BEEKERS, 2013. Zonder dood, minder leven. Ruimte voor aas (fauna) in het natuurbeheer. De Levende Natuur 114 (5):198-203.
- GU, X. & R. KRAWCZYNSKI, 2012. Tote Weidetiere. Staatlich verhinderte Förderung der Biodiversität. In: M. Görner, 2012. Artenschutzreport, Jena. Heft 28/2012: 60-64.
- LINNARTZ, L., 2005. De Wildernis compleet. In: R. Lardinois (Red.), 2005. Dood doet leven: de natuur van dode dieren. KNNV Uitgeverij & Stichting Kritisch Bosbeheer, Utrecht: 41-53.
- PIEK, H., 2005. Dode dieren op de Veluwe nader bekeken. In: R. Lardinois (Red.), 2005. Dood doet leven: de natuur van dode dieren. KNNV Uitgeverij & Stichting Kritisch Bosbeheer, Utrecht: 11-23.
- RAES, D., 2012. Vier jaar Dood doet Leven, ook in het Zoniënwoud. Agentenschap voor Natuur en Bos, Brussel.